

Svar til Ole Thomsen

[Replik til 'Lidt om synet på Holberg i anledning af en engelsksproget bog om ham']

Af Knud Haakonssen, St. Andrews/København &
Sebastian Olden-Jørgensen, København

Ole Thomsen har gjort os den ære at læse og tænke over antologien *Ludvig Holberg (1684–1754). Learning and Literature in the Nordic Enlightenment* (Routledge 2017).¹ Som altid, når Thomsen skriver, er stilen let og lærd på samme tid, og man føler sig både oplyst og underholdt, nok mest det sidste. Oplysning er der dog også at hente, men i altovervejende grad om, hvad Thomsen selv mener og tænker i den anledning. Anmeldelsen – for på trods af titlens afvæbnende ”Lidt om synet på Holberg i anledning af en engelsksproget bog om ham” så er det en anmeldelse – er med andre ord af den velkendte type, hvor anmelderen i stedet for at tage værket alvorligt i sin egen ret, mest skriver om, hvad han i øvrigt mener og den bog, han gerne selv ville have skrevet og som note 16 stiller i udsigt. At vi f.eks. har at gøre med den første engelske Holberg-antologi i en menneskealder, den første omfattende engelske indføring i Holbergs liv og værk, og at behandlingen af forfatterskabet er bredere end i nogen anden fremstilling på dansk eller engelsk, lades uomtalt.

I stedet får vi at vide, at vi sandelig burde have haft et kapitel om skæmtedigtene. Ja, vi elsker også skæmtedigtene, men det er jo bare ikke altid, man kan få

Recommended citation: Haakonssen, Knud & Sebastian Olden-Jørgensen, Svar til Ole Thomsen [Replik til 'Lidt om synet på Holberg i anledning af en engelsksproget bog om ham'], *1700-tal: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*, 17 (2020), 225–228. <https://doi.org/10.7557/4.5648>

Copyright: © 2020 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

¹ Jævnfør Ole Thomsens anmeldelse i dette nummer af *1700-tal*, s. 219–225. Crossref (—Redaktionel note)

dækket alt ind, når man ikke har uendelig med tid, plads og forfattere. Skulle vi for eksempel have udeladt Kristoffer Schmidts kapitel om helte- og heltindehistorierne, som Thomsen end ikke nævner, for at gøre plads til skæmtedigtene? Eller Karen Skovgaard-Petersens kapitel om de selvbiografiske breve eller hendes andet bidrag om *Peder Paars* og *Niels Klim*, som Thomsen også lader uomtalt? Alle antologier, der skal dække en periode, et forfatterskab eller et emne i sin bredde vil i større eller mindre grad kæmpe med dette problem.

Selv titlen er der noget i vejen med, mener Thomsen, idet han uden videre oversætter "learning" med "lærdom" og derefter hævder, at vi rammer ved siden af, fordi Holberg "havde et tvetydigt og rebelsk forhold til lærdommen og dens institutioner". Det sidstnævnte er korrekt, og vi er ganske enige i substansen, som man kan læse i indledningen. Holberg var præcis lige så tvetydig og rebelsk som en moderne kystbanesocialist, der fuld af foragt for borgerlighed og kapitalisme lever hele sit liv som universitetslektor i en strandvejsvilla og til slut bærer sin Dannebrogorden med stolthed. Men i øvrigt er det Thomsen, der rammer ved siden af, for "learning" er på engelsk langt bredere end "lærdom", der snarere svarer til "erudition", men det er jo ikke det, der står.

Mere alvorligt er dog, at vi får at vide, at når bogen ikke har noget "enheds-synspunkt" (fast, fælles tolkning), så burde den i det mindste "rumme et problem-katalog", dvs. en udførlig forskningsoversigt, der placerede de enkelte bidrag i forhold til hinanden og forskningen (en "uforfærdet konfrontation af forskernes standpunkter", som han så smukt kalder det). Det er helt korrekt, at forskningsdiskussionen er skåret ned til et minimum. Hvis vi dog et øjeblik ser bort fra, at det præcise snit altid kan diskuteres, så er der indlysende grunde til at tøjle denne side af teksten. For det første er der hensynet til læserne. De primære intenderede læsere er ikke den snævre klub af danske og norske Holberg-eksperter, men en bred nordisk og international læserskare, der kun har begrænset kendskab til Holberg, hans værk og litteraturen om ham, men som ud fra viden om mange andre sider af tidens litteratur- og idéhistorie ønsker at udvide deres horisont (jf. forordet). For denne læserskare er en omfattende forskningsdiskussion gift, og for dem, der alligevel har brug for den og forudsætninger for at kunne håndtere den, er der hjælp at hente i de omfattende litteraturhenvisninger, som Thomsen åbenbart heller ikke ser grund til at nævne. For det andet er der de praktiske hensyn. For den, der via et internationalt forlag ønsker at nå det brede publikum, er der simpelthen snævre rammer mht. sidetal og økonomi. Det er banalt og prosaisk, men et grundvilkår i den akademiske verden.

Det med enhedssynspunktet er typisk for Thomsens fremgangsmåde. Han forudsætter, at der må være en fast helhedsopfattelse og mener derfor, at det er lødlig kritik at gøre opmærksom på dennes fravær. Nu er det imidlertid sådan, at vi netop

forsøger at suspendere sådanne forudfattede helhedsideer for i stedet at undersøge de enkelte dele af forfatterskabet og pege både på sammenhænge og manglen derpå. Vi forsøgte os med andre ord med en tilnærmelse, der i det mindste ikke har som første præmis, at der er en fast og formodentlig smukt oplyst kerne i Holberg og hans forfatterskab. Hvis vi på den måde har bidraget til, at fremtidige helhedsfremstillinger ser lidt anderledes ud end de hidtil gængse, er vi godt tilfredse.

Når det er sagt skylder Thomsen egentlig at oplyse læseren om, at Haakonssen ved hjælp af to begreber (Holberg som eklektiker og Holberg som "epistemisk entertainer") i sin indledning faktisk skitserer en ny, mere fleksibel og mindre kliché-tyngt helhedsforståelse af Holberg. At denne helhedsopfattelse harmonerer med de forskellige bidrag (nogle mere end andre ganske vist), men på den anden side ikke er konsekvent presset ned over dem alle som en skabelon, det er sandt. Haakonssens enhedssynspunkt svæver over antologien, det gennemtrænger den ikke. Det ville kræve diktatoriske beføjelser, som kun ganske få redaktører råder over!

Hvis Thomsen kunne (eller ville) skelne mellem fortolkningsstilnærmelser til konkrete tekster og generelle fortolkningsmønstre, ville han sikkert også kunne have sagt noget mere frugtbart om oplysningen (som han konsekvent og i alle sammensætninger staver med stort). Er det virkelig en intellektuel og måske ligefrem moralsk brist at stille spørgsmålstegn ved denne hellige ko i beskæftigelsen med det 18. århundrede? Selv et overfladisk bekendtskab med videnskabelige og formidlende fremstillinger af oplysningstiden vil hurtigt gøre det klart, at begrebet er blevet benyttet til så vidt forskellige formål, at det er ganske umuligt at sige, hvad det egentlig bør stå for i empirisk-historisk betydning. Følgelig må enhver brug af termen begynde med en præskriptiv definition, som fanger de ideer og bevægelser, som man personligt abonnerer på. Denne fremgangsmåde er naturligvis nødvendig i mange videnskabelige sammenhænge for at styre materialet, men i tilfældet med oplysningen må man bare konstatere, at begrebet efterhånden er så belastet, at det er hinsides reparation, fordi enhver kan gøre som Thomsen, nemlig insistere på, at oplysningen er sådan og sådan (f.eks. for tolerance og mod censur) og så insinuere, at den som spørger efter, hvor nyttigt dette begreb er sådan rent historisk, har visse intellektuelle og moralske mangler.

Hvis en af os er en lidt skidt fyr, fordi han ikke uden videre godtager enhedssynspunkter og oplysning, så er den anden simpelthen overfladisk. Også her er det svært at tage Thomsen alvorligt, og vi vil tillade os at gøre læserne opmærksomme på hans sorgløshed i forhold til den tekst, han angiveligt tager alvorligt. Det kan ikke blive til andet end et par eksempler. F.eks. hævder Thomsen, at Olden-Jørgensen "mener at vide, at alt det der om Hojer-striden er ren 'mytologi'". Det er ikke særlig klart udtrykt – hvad er egentlig "alt det der om Hojer-striden"? – men læseren forstår udmærket, at Olden-Jørgensen er både naiv og overfladisk.

Slår man efter, vil man dog se, at Olden-Jørgensen tager stilling til et ganske konkret spørgsmål (var det Hojer-striden, der vækkede satirikeren i Holberg?), som han besvarer negativt med henvisning til, at man også i tidligere, historiske skrifter af Holberg finder de stiltræk, som først Hojer-striden angiveligt skulle have fremkaldt. Hvis man mener noget andet, kunne man jo passende begynde med at referere præcist og gendrive det begrundet.

Det falder også Thomsen for brystet, at Olden-Jørgensen mener, at Holberg "først og sidst var historiker". Det synspunkt, skriver han, "skal der imidlertid mere til at underbygge, end der her leveres". Man forstå igen, at Olden-Jørgensen er letkøbt og overfladisk. Det ville Thomsen også have fuldstændig ret i, hvis Olden-Jørgensens standpunkt var, at man kun forstå Holberg ret, hvis man primært anskuer ham som historiker. Det er imidlertid ikke, hvad der står. De ord, Thomsen har misforstået, optræder i følgende sammenhæng:

It is quite literally correct to say that he was an historian first and last, that is from his first published work, the *Introduction to the History of the Most Prominent European States* (1711) to his last, the *Remarks on some Positions found in L'Esprit des Loix* (1753), a very historically minded rejoinder to Montesquieu. Even his famed "poetical raptures" bears an historical stamp in the sense that his debut, the verse mock-epic *Peder Paars* (1719-20), is a travesty not only of Vergil's *Aeneid* but also of antiquarian style history.

Der er således tale om en helt ukontroversiel konstatering af, at Holbergs historiske værker faktisk indleder og afslutter hans forfatterskab og i øvrigt fylder godt hele vejen igennem (i alt ca. 11.000 sider eller ca. 50 % af alt, han skrev). Det er ikke et normativt udsagn om, hvordan man i det hele taget bør forstå Holberg. Man skal faktisk læse fuldstændig hen over ordene "quite literally" for at forstå det på den måde, som Thomsen åbenbart gør.

I øvrigt er det pudsigt, at Thomsen antager, at Olden-Jørgensen vil gøre Holberg som historiker til omdrejningspunkt for forståelsen af hele Holbergs oeuvre, når Thomsen netop kritiserer redaktørerne for *ikke* at anlægge et enhedssynspunkt på Holberg. Hvorfor, kunne man spørge, skulle den ene redaktør så pludselig gøre det her?

Og sådan kunne man blive ved, men vi skal skåne læseren og i øvrigt give enhver det gode råd at afvente den i note 16 varslede bog, hvor Thomsens kan boltre sig frit på egen hjemmebane. Og hvis man i mellemtiden er interesseret i Ludvig Holberg selv og i, hvad andre mener, så kan man f.eks. begynde med *Ludvig Holberg (1684–1754). Learning and Literature in the Nordic Enlightenment* og derefter gå i gang med manden selv, enten på nettet (www.holbergsskrifter.dk) eller i DSL's og Aarhus Universitetsforlags netop afsluttede moderniserede udgave *Ludvig Holbergs hovedværker* (22 bind plus et bind med udvalg fra hele forfatterskabet).